

Soru-Cevap

Soru: *Dikkat çekici bir şekilde ortaya çıkıp çoğalan ve bazen kooperatif veya tekaful (dayanışma) veya İslami sigorta şirketleri diye de adlandırılan şirketlerin şeri hükmü nedir? Bilindiği üzere bu şirketlerin sahipleri ve bunun reklamını yapanlar; bunun haram olan ticari şirketlerden farklı olduğunu, çünkü bunun şirkete ödedikleri primler karşılığında birisinin başına bir kaza geldiğinde Müslümanların birbirlerine yardımcı olma çerçevesinde kendi aralarındaki bir yardımlaşmadan ibaret olduğunu söylemektedirler. Ayrıca bu bağlamda Resulullah [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in, konuyla ilgili olarak ek bahiste açıklandığı üzere yardımlaşmalarından dolayı Eşarileri övdüğü hadisi zikretmektedirler.*

Cevap: Konuya ilişkin olarak gönderdiklerinizi mütalaa ettiğim gibi başka kaynakları da mütalaa ettim. Bunun sonucunda ise aşağıdaki hususlara ulaştım:

Birincisi: Bu sigortanın vakası:

1. Kooperatif, tekaful (dayanışma) ve İslami sigorta, oluşumu ve işlev yönetimi bakımından bu sigortadan farklı değildir... Bunların hükmü aynıdır.
2. Bu sigorta şirketinin yetkilileri; bu sigortanın yangın veya araba kazası veya benzeri olaylar gibi bir kaza riski yaşandığında kişilerin birbirlerine yardım etmek amacıyla belirli meblağlarda verdikleri bağışlar olduğu şeklinde reklamını yapmaktadırlar... Buna rağmen sigorta şirketi tarafından "bağışçı" ile bir akit imzalanmaktadır!
3. Bu sigorta şirketinin kar amaçlı kurulmadığını bilakis iyilik ve takva üzerinde bir yardımlaşma olduğunu söylemektedirler.
4. Kar amacı güden, sigortalılar tarafından kar elde etmek için ödenen fonların işletilmesini hedefleyen ve başına ne zaman kaza geleceğini bilmediği halde prim ödeyen sigortalı kimse açısından garar (belirsizlik) içeren haram kılınmış ticari sigortadan farklı olduğunu söylemektedirler!
5. Meşruiyetine dair kendilerine bir açlık isabet ettiğinde her birinin yiyeceğini bir mekana koyarak onu hep birlikte yiyen Eşariler ile ilgili hadisi delil getirmektedirler. Bize Muhammed İbn-u'l Alâi ve Hammâd İbn-u Usame, Burayde'den o da Ebî Burde'den o da Ebî Musa'dan Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şöyle dediğini tahdis etti:

"Eşariler; savaşta erzakları tükendiğinde veya Medine'deki ailelerinin yiyecekleri azaldığında yanlarında ne varsa tek bir elbise içerisinde toplarlar sonra da tek bir kap içerisinde eşit bir şekilde aralarında paylaşırlardı. Onlar bendendir ben de onlardamım" [Müttefikun Aleyh]

6. Bu kooperatif şirketleri..."reasürans" [Reasürans: bir sigorta şirketinin üzerine aldığı riski tekrar sigorta ettirmesidir] işlevi görmektedir. Yani yerli veya küçük kooperatif sigorta şirketi, sigortalılardan aldığı elindeki aidatları havale etmesi ve işletmesi için başka büyük bir sigorta şirketine vermesidir.

Reasüransa ilişkin olarak kitaplarında ve yayınlarında şöyle geçmektedir:

"Küçük sigorta şirketleri, büyük zararları tazmin edemedikleri gibi gemi ve uçakların sigorta risklerini de üstlenememektedirler. Bu nedenle kendilerini (üstlendikleri riskleri) Avrupa ve Amerika gibi dünyanın büyük başkentlerindeki dev sigorta şirketlerine yeniden sigorta ettirmek zorunda kalmaktadırlar. Buna da reasürans denilmektedir."

7. Bu kooperatif sigortasının yetkilileri...ticari sigortanın haram olduğunu inkar etmemekteler. Çünkü bunun haram olduğuna dair bu kimselerin meşruiyetini onayladığı birçok cihetten fetva yayınlanmıştır. Şunlar gibi:

"Suudi Büyük Alimler Konseyi, Merkezi Cidde'de Bulunan İslam Konferansı Örgütü'ne Bağlı Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi, Merkezi Mekke'de Bulunan Rabıta El Âlem İslamiye'ye Bağlı İslami Fıkıh Akademisi ve Ezher İslami Araştırmalar Akademisi."

Ancak onlar, kooperatif sigortasının bundan farklı olduğunu dolayısıyla bunun helal olduğunu söylemekte olup bunu ticari sigorta şirketleri ile reasürans faaliyetleri yürüten ticari bir yatırım değil de bir bağış olarak görmekteler... Suudi Büyük Alimler Konseyi'nin H. 04.04.1397 tarihli kararını da bu sigortanın reklamını yaparken istismar etmeye çalışmaktadırlar.

Açıklayıcı olması bakımından bu kararın nasıl alındığını ve hükümete bağlı olmasına rağmen **konseyin bu karara nasıl vardığını** belirtmemizde fayda vardır. Bunda bir iş var ama yine de biz insaflı davranarak olanları zikredeceğiz:

Bu sigortanın yetkilileri, Suudi Büyük Alimler Konseyi'ne meselenin yukarıda açıkladığımız gibi işletme veya kar amaçlı değil de iyilik ve takva amaçlı bir bağıştan ibaret olduğunu arzettiler. Bunun üzerine Konsey, kendisine arzedilen bilgiler ışığında kooperatif sigortasına cevaz veren H.04.04.1397 tarihli 51 sayılı bir karar aldı ve kararının başında şöyle dedi:

(Kooperatif sigortası, zarara maruz kalan kimsenin zararlarını tazmin etmek için tahsis edilmesi amacıyla kişilerin parasal katkılarda bulunarak felaketlerle karşılaşma zamanında riskleri bertaraf etmek ve sorumluluğa ortak olmak üzere yardımlaşma hamlesinin amaçlandığı bağış akitlerindedir. Kooperatif sigortası gurubunun maksadı başkalarının paralarıyla ne ticaret yapmak ne de kar elde etmektir. Maksatları sadece riskleri aralarında paylaşmak ve zararı yüklenmede yardımlaşmaktır.)

Kararın sonunda ise şu talep edilmiştir: "Bu kooperatif şirketine yönelik tafsili maddelerin konulmasını, devletin seçtiği bu konuda uzmanlaşmış bir gurup üstlenmeli ve bunu yaptıktan sonra yazmış oldukları şeyleri etüt etmesi ve şeri kurallara vurması için Büyük Alimler Konseyi Meclisine iade etmelidir. Allah muvaffak etsin."

Açıktır ki konsey kararında bunu, herhangi bir kar veya kar amacının güdülmediği bir bağış olarak görmüştür. Çünkü Konsey bu işi, bu sigorta yetkilileri tarafından kendisine sunulan bilgilere göre iki kişi tarafından yapılan bir muavede akdi olarak değil de bir bağış akdi olarak nitelendirmiştir.

Söz konusu sigorta, bir bağış olmamasından ve şirketler de bunun farkında olmasından dolayı konseyin kararını faaliyetlerinin reklamını yaparlarken istismar etmeye kalkıştılar. Bu da Konsey içerisindeki Bilimsel Araştırma Daimi Komitesi'ni bir bildiri yayınlamaya sevk etmiştir ki onda şu ifadeler geçmektedir: "Emmâ ba'd: Daha önce Büyük Alimler Konseyi, zarara, büyük risklere ve insanların mallarının batıl olarak yenmesine yol açmasından dolayı ticari sigortanın tüm çeşitlerinin haram olduğuna ilişkin bir karar yayınlamıştı... Ayrıca Büyük Alimler Konseyi, muhtaçlara ve felaketzedelere yardım etmeyi amaçlayan, -sermaye, kar ve geri dönüşü olan yatırım gibi- hiçbir beklentileri olmayan hayırseverlerin bağışlarından oluşan kooperatif sigortasının caiz olduğuna dair de bir karar yayınlamıştı. Çünkü ortakların maksadı, muhtaçlara yardım etmek yoluyla Allahu [Subhânehu ve Te'alâ]'nın sevabını elde etmektir kesinlikle dünyevi bir beklenti değildir. Bu da Allahuteala'nın şu kavli:

"İyilik ve takva üzerine yardımlaşın günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın." [Maide 2] ve Nebi [Sallallahu Aleyhi ve Sellem]'in şu kavli:

"Bir kul kardeşinin yardımına koştuğu sürece Allah da onun yardımına koşar." kapsamına girmektedir. Bunda bir sorun olmadığı gayet açıktır. Ancak son zamanlarda, bazı kurum ve şirketlerin insanların kafalarını karıştırdıkları ve hakikatleri carpıttıkları ortaya çıkmıştır. Zira haram olan ticari sigortayı kooperatif sigortası olarak isimlendirmekteler ve insanları aldatmak ve şirketlerinin propagandasını yapmak için de mübah olduğu hakkındaki sözlerini Büyük Alimler Konseyi'ne dayandırmaktadırlar. Büyük Alimler Konseyi, bu amelden tamamen uzaktır. Çünkü ticari sigorta ile kooperatif sigortasını birbirinden ayıran kararı çok açıktır ve ismin değiştirilmesi asla hakikati değiştirmez. İnsanlara açıklamada bulunmak, aldatmayı ifşa etmek, yalanı ve iftirayı çürütmek amacıyla da bu bildiri yayınlanmıştır." [Kaynak: Önemli Beyanatlar ve Fetvalar, Bilimsel ve Fetvalar Araştırma Daimi Komitesi, İbn-u el-Cevzi Kitapevi, Damam / Suudi Arabistan H. 1421 M. 1999]

İkincisi: Lafızlarla oynanması dışında bu sigortanın ticari sigortadan hiçbir farkı yoktur:

1. Bu sigorta, iyilik ve takva amaçlı bir yardımlaşma değildir. Bilakis ödenen paraların (aidatların) işletilmesi ve karlarının ortaklara dağıtılmasıdır. Ancak bunu, ticari sigorta şirketleri ve bankaların isimlendirdiği gibi kar veya faiz olarak değil de "fazlalık" olarak isimlendirmektedirler!
2. Bu sigorta, bir bağış değildir. Bilakis bu sigortaya ortak olan kişiye ortaklığından dolayı "fazlalık" denilen kar verilmediğinde bu kişinin şikayette bulunma ve dava açma hakkının olması deliline binaen ticari sigortada olduğu gibi bir hisse ortaklığıdır. Eğer bu bir bağış olsaydı onun böyle bir hakkı olmazdı. Aynı şekilde bağış, tek taraflı bir tasarruf olup müzakereye konu olacak akitleri ve şartları imzalamasına gerek yoktur... Çünkü bağış yapan kişinin bağışla birlikte rolü sona ermektedir.
3. Bu sigorta, ortakların fonlarının (paralarının) işletilmesi olup bağışların işletilmeksizin fonlara konulması değildir. Dolayısıyla bu, ticari sigortanın fonlarının işletilmesi gibidir...
4. Bu sigorta şirketi yetkilileri, reasüransın olduğunu, yani ticari sigortanın yaptığı gibi fonların, işletme gücü daha büyük olan bir şirkete verileceğini ifade etmekte...

5. Bu sigortanın işlerinin idaresini, aidatlarının, yani "hisselerinin" oranına göre ortakları temsil eden bir yönetim üstlenmektedir. Öyle ki ticari sigortada olduğu gibi yönetim kuruluna hakim olan daha fazla aidatı olan kişi olmaktadır.

6. Bu sigortada ticari sigortada olduğu gibi garar (belirsizlik) vardır. Zira ortak olan kimse başına ne zaman kaza geleceğini bilmemektedir...

7. Bu sigortanın programı ile yangın, araba kazası, kara, hava ve deniz eşyası, tekne, petrol, doğalgaz ve benzeri şeyleri sigorta eden ticari sigortanın programı arasında hiçbir fark yoktur. Tek fark şudur ki ticari sigorta sigortayı açıkça zikrederken kooperatif sigortası programında; yangın tekafül sigortası programı, araba kazası tekafül sigortası programı, kara, hava ve deniz eşyaları tekafül sigortası programı ve benzerlerini yazmasıdır.

Üçüncüsü: Kooperatif veya tekafül veya İslami sigortanın şeri delili olması bakımından -ki o Eşarilerin hadisidir- ticari sigortadan farklıdır sözüne gelince; bu istidlal doğru değildir. Çünkü Eşarilerin hadisi, olayın meydana gelmesinden sonra söz konusudur. Zira onlar, olayla karşılaştıklarında yardımlaşmaktadırlar. Mesela bir kuraklık veya açlık veya felaket anında, onlardan her birinin bu felaket karşısında durmak amacıyla gücü nispetinde vermeleriyle bu olay karşısında yardımlaşmaktadırlar yoksa olay meydana gelmeden önce olayı def etmek için ortak olmamaktadırlar.

Zira hadisin metni açıktır:

"Eşariler; savaşta erzakları tükendiğinde veya Medine'deki ailelerinin yiyecekleri azaldığında yanlarında ne varsa tek bir elbise içerisinde toplarlar sonra da onu tek bir kap içerisinde eşit bir şekilde aralarında paylaşırlardı. Onlar bendendir ben de onlardanım." Dolayısıyla onlar, erzakları tükendiğinde... yanlarında ne varsa bir elbisenin içerisinde topluyorlar ve onu paylaşıyorlardı...

Dördüncüsü: Bu sigortanın şeri hükmü haramdır. Çünkü:

1. Bu sigorta, bir bağış değildir. O halde bu sigorta bu esas üzerine ele alınmaz.

2. Bu sigorta, başına bir kaza gelen ortağa karşı şahısların aidatlarından oluşan sigorta şirketinin bir garantisidir (kefaletidir). Bunun içindir ki İslam'daki kefalet şartları, onun üzerine uygulanmalıdır:

a) Yani ortada zimmette kazanılmış bir hakkın olması gerekir. Yani önce kazanın meydana gelmesi ardından şirketin, başına kaza gelen kişinin sigortasını, yani onun üzerine düşen şeyleri ödemelidir.

b) Muavade akdi olmamalıdır. Yani ister kar ister fazlalık isterse prim adı altında olsun dâmin (garanti eden kimse) tazminat almamalıdır...

c) Sigorta şirketinin akdi, İslam'daki şirketlerin şartlarını karşılayan şeri bir akit olmalıdır. Yani sermaye ortaklığı değil sermaye ve beden ortaklığı olmalıdır. Bahse konu olan sigorta ise bir sermaye şirketi olup tüm şirket ortakları para ödemektedirler. Hatta şirketin işinde tasarrufta bulunan yönetim kurulu, onların bedenlerinin değil sermayelerinin temsilcisidir. Dolayısıyla onlar içerisinde bedeniyle ortak olan hiçbir kimse bulunmamaktadır. Bilakis sermayesiyle ortak olmaktadır. Dolayısıyla şirket olması bakımından bu sigortanın vakıası anonim şirketin, yani sermaye ortaklığının vakıası gibidir...

d) Adı her ne olursa olsun ister yatırım ister reasürans olsun sermayenin işletilmesi meşru olmayan yollarla, yani diğer şirketler yoluyla olmamalıdır.

Bunun delilleri, sermaye şirketlerinin ve dâminin (kefaletin) delilleri olup bunların hepsi İktisat Nizamından alınmıştır.

Velhasıl; kooperatif veya tekafül veya İslami sigorta, ne İslam'daki kefalet şartlarını ne de İslam'daki şirketlerin şartlarını taşımaktadır. Dolayısıyla bu sigorta şirketi, şeran caiz değildir.

H. 24 Cumâde's Sâni 1431

M. 07 Haziran 2010